

The Challenge of “Careful Pronunciation” vs “Natural Pronunciation” in Radio and Television Programs

Mohammad Saleh Zakeri

Ph.D. in Linguistics, Islamic Azad
University, Science and Research
Branch, Tehran, Iran

Abstract

In the books and courses of “Oratory Art and Announcing”, announcers of radio and television are taught how to pronounce each sound accurately from its place of articulation in order to respect their authenticity. Over the past decade, the writer has carefully observed and recorded examples of insistence on following these teachings in the news sections of the radio and television. In this article, we discussed the issue of careful pronunciation on the basis of its necessity and optionality regarding different cases. In addition, it is investigated whether resisting processes such as assimilation is possible, and if possible, does this resistance lead to the desired result, i.e. careful pronunciation of words? The concept of “natural pronunciation” in this article is inspired by Milanian (2005). The research method was “documentary” and the method of data analysis was “qualitative content analysis”. According to this study, following

* Corresponding Author: mzakeri.45@gmail.com

How to Cite: Zakeri, M. S. (2024). The Challenge of “Careful Pronunciation” vs. “Natural Pronunciation” in Radio and Television Programs. *Language Science*, 11(20), 211-234. doi: [10.22054/ls.2024.78864.1634](https://doi.org/10.22054/ls.2024.78864.1634)

Careful pronunciation is necessary in some special cases, but in most cases, it is optional and depends on the performance variables such as “speaking rate”, and “style of speech”. This research shows that speakers who resist processes such as “assimilation” do not actually achieve their goal of careful pronunciation. They just change the place where the “assimilation” occurs and, in fact, they change the “assimilation” of “progressive” to “regressive” or the assimilation of “regressive” to “progressive”.

Keywords: phonological processes, assimilation, careful pronunciation, natural pronunciation, radio and television announcing

1. Introduction

In recent years, various books and courses on “Oratory Art and Announcing”, have gained popularity in Iran. One of the key points taught in these books and courses is the importance of observing the careful pronunciation of words. The radio and television announcers are taught to accurately articulate each word to maintain its originality. Many sensitivities are highlighted regarding the phonetic processes, which have influenced the announcers unfamiliar with phonetics and its mechanisms, leading to improper generalizations in their speech.

Research Questions

- 1) When is careful pronunciation necessary and when is it optional?
- 2) Can we resist processes like assimilation, and if so, does this resistance achieve the desired outcome of careful word pronunciation?

2. Theoretical concepts

Assimilation is one of the most widely used phonetic processes in languages worldwide. It involves one phoneme becoming similar to another in one or more characteristics. Assimilation can occur in two main ways:

- 1) regressive assimilation, affecting the preceding phoneme;
- 2) progressive assimilation, affecting the following phoneme.

According to Roach (2012), the occurrence of assimilation depends on two factors, namely "speaking rate and style". Just as social variables such as: age, gender, social class and literacy level create variations in language, performance variables such as: "speed" and "style" also create different types of speech. Based on the "speed" factor, speech is divided into the types: "slow", "careful", "rapid", and "very rapid" and according to "style" it is divided into the types: "formal", "informal", "colloquial", and "casual".

3. Methodology

The research method is "documentary" and the method of data analysis is "qualitative content analysis". Since the author became aware of the phenomenon of resistance to phonetic processes, he has witnessed many examples of its occurrence, in both radio and television programs. However, due to the methodological considerations and the space limitation, in this article we have discussed only examples of news programs of the national television networks of Iran.

4. Results

In examples examined, when faced with a two-term consonantal cluster, the crucial point is to determine whether voicing or devoicing of consonants is preferable. While there is a tendency towards devoicing in double fricative clusters (such as /zf/, /fz/ and /xz/), in words such as /hæzf/, /hefz/ and /ʔæxz/, it is more natural that the voiced member /z/ be pronounced in the devoiced form [z̥], but this does not happen in practice.

Some radio and television announcers, influenced by the teachings mentioned in the introduction section, think that these pronunciations are incorrect and therefore, try to prevent this process from happening and to keep the /z/ sound in its original form. What happens in practice is another assimilation that unintentionally leads to the conversion of the preceding sound, i.e. /f/ into /v/. As a result, the aforementioned words are pronounced as: [hæzv], [hevz], and [ʔæqz].

5. Discussion

Assimilation occurs more frequently in rapid and informal speech. It is essential to consider when such styles are used in radio and television programs. The speed and style of speech in radio and television has a continuum, and it ranges from the highest speed (such as sports reports and comedy shows) to the lowest speed (such as reciting poetry and reciting the Qur'an), while news programs are almost located in the middle of this continuum.

While "Oratory Art and Announcing" instructors usually emphasize the careful pronunciation in every situation and in every program, linguists suggest natural pronunciation in most cases, except for specific instances like "interference with homophone words, reading literary texts, reading holy texts, and special terms and names". In other cases, depending on the speed and style of speech, natural pronunciation should be used.

6. Conclusion

Assimilation is a natural unconscious process that occurs independently of speakers' intention. Resisting this process is unnecessary and can hinder effective communication.

While careful pronunciation may be achievable in some cases with effort, insisting on it can lead to unintended assimilation. For example, if we want to pronounce the word "baztab" whose natural pronunciation is [bɑːtɑːb] in a precise and careful manner, i.e. [bɑːtɑːb], this is possible with a little precision, but sometimes insisting on careful pronunciation despite much effort, does not lead to the desired result in practice. For example, the word [hæzɪf] becomes [hæzv] or the word [hefɪz] becomes [hevz]. In these cases, in fact, the occurrence of assimilation has not been prevented; rather, the whereabouts of its occurrence has been shifted and the assimilation of the progressive has changed to the regressive, or the assimilation of the regressive changes to the progressive.

چالش «تلفظ دقیق» با «تلفظ طبیعی» در برنامه‌های رادیو و تلویزیون

دکترای زبان‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات، تهران،
ایران

محمد صالح ذاکری*

چکیده

در کتاب‌ها و کلاس‌های «فن بیان و گویندگی» چگونگی تلفظ دقیق و از مخرج اصلی هر آوا آموزش داده می‌شود تا اصالت آنها رعایت شود. نگارنده در طول یک دهه گذشته، با دقت در بخش‌های خبری صداوسیما، نمونه‌هایی از اصرار بر رعایت این آموزه‌ها را در این برنامه‌ها مشاهده و ثبت کرده است. در مقاله حاضر، به این موضوع پرداخته شده که تلفظ دقیق، در چه مواردی ضروری و در چه مواردی اختیاری است. همچنین، به این پرسش پرداخته شده است که آیا اساساً مقاومت در برابر فرایندهایی مانند همگونی امکان‌پذیر است و در صورت ممکن بودن، آیا این مقاومت به نتیجه مورد نظر یعنی تلفظ دقیق کلمات منتهی می‌شود. مفهوم «تلفظ طبیعی» در مقاله حاضر، از پژوهش میلانیان الهام گرفته شده است. روش پژوهش در مقاله حاضر، به صورت اسنادی و شیوه تحلیل داده‌ها به صورت تحلیل محتوای کیفی بوده است. نتایج نشان داد که رعایت تلفظ دقیق، در برخی موارد خاص مانند تداخل با کلمات هم‌آوا، قرائت متون ادبی، قرائت متون مقدس و اصطلاحات و اسامی خاص ضروری و در سایر موارد، اختیاری است و به عوامل کنشی مانند سرعت و سبک گفتار بستگی دارد. علاوه بر این، گویندگانی که در برابر فرایندهایی مانند همگونی مقاومت می‌کنند، عملاً به هدف خود یعنی تلفظ دقیق دست نمی‌یابند؛ آنها تنها جایگاه وقوع همگونی را تغییر می‌دهند و در واقع، همگونی پیشرو را به پسرو و یا همگونی پسرو را به پیشرو تبدیل می‌کنند.

کلیدواژه‌ها: فرایندهای آوایی، همگونی، تلفظ دقیق، تلفظ طبیعی، گویندگی رادیو و تلویزیون.

۱. مقدمه

در سال‌های اخیر، کلاس‌ها و کتاب‌های مختلفی زیرعنوان «فن بیان و گویندگی» در سطح کشور رایج شده است. یکی از نکاتی که در این کلاس‌ها و کتاب‌ها آموزش داده می‌شود، رعایت تلفظ دقیق کلمات است. آنها به گویندگان آموزش می‌دهند که چگونه باید هر کلمه را با دقت و از مخرج اصلی آن تولید کنند تا اصالت آنها حفظ شود. به این منظور، حساسیت‌های زیادی در مورد فرایندهای آوایی^۱ نشان داده می‌شود. به عنوان نمونه، در این کتاب‌ها، در قالب فهرستی با عنوان «چک لیست»^۲ از گویندگان پرسیده می‌شود که آیا مطمئن هستید که در گفتار شما، حرف «ن» در واژه‌هایی مانند «شنبه»، «چنبر»، «دنباله» و «تلنبار» درست تلفظ شده و تبدیل به «م» نشده است. آیا حرف «ن» در واژه‌های «جنگل» و «منقل» را درست تلفظ کرده‌اید؟ آیا حرف «ج» در کلماتی مانند «مجتبی»، «اجتماع» و «پنج تومان» را درست تلفظ کرده‌اید یا شبیه به «ش» گفته‌اید؟ همچنین، به گویندگان یادآوری می‌کنند که تلفظ کلماتی مانند «اشک»، «رشک»، «پزشک»، «سرشک»، «عسکر» و «لشکر» با «ک» درست است، نه با «گ» (شیدا، ۱۳۷۶: ۱۰۲-۱۰۴ و ۲۹۹-۲۲۶؛ قاسمی، ۱۳۸۳: ۷۴-۷۶).

این نوع تجویزها تنها در کتاب‌های فن بیان و گویندگی مطرح نشده، بلکه برخی از صاحب‌نظران آشنا به زبان‌شناسی نیز در آثار خود، نکاتی مشابه آنها را بیان کرده‌اند. از جمله، نجفی (۱۳۷۰) در کتاب بحث‌برانگیزش «غلط نویسیم»، برخی از تلفظ‌های رایج در زبان فارسی را نادرست دانسته و از مخاطبان خود خواسته است از گفتن آنها پرهیز کنند. بعد از نقدهای فراوانی که در مورد دیدگاه‌هایش نوشته شد، وی در ویراست دوم این کتاب بسیاری از مواضع خود را تصحیح و تعدیل کرد، اما از آنجا که فرصت بازنگری کامل آن پیدا نشد، در این کتاب دو گانگی‌هایی به چشم می‌خورد: از یک سو، تلفظ‌های چندگانه را در مورد کلماتی مانند «ارک / ارگ»، «سوک / سوگ» و «هجد / هیجده / هرژه / هیژده»، صحیح دانسته است؛ و از سوی دیگر، همچنان در برخی مدخل‌ها مانند «اشکال»، «خشک» و «زرشک»، نه فقط نوشتن، بلکه خواندن [=تلفظ] این کلمات با «گ» را نیز غلط به شمار آورده است (نجفی، ۱۳۷۰: ۲۸، ۱۷۶، ۲۲۰). خرمشاهی (۱۳۹۸: ۷۵)

1. phonological processes

2. checklist

هم در مقاله‌ای، این نوع تلفظ‌ها را گونه‌ای از «سهل‌انگاری دسته‌جمعی فارسی‌زبانان» نامیده و اعتراض کرده که چرا مردم به جای «پنج تومان» می‌گویند «پنش تومن»، به جای «اقتصاد» می‌گویند «اختصاد»، به جای «اجتماعی» می‌گویند «اشتماعی» و به جای «مجتهد» می‌گویند «مُشتهد» یا «مُژتهد». این نوع آموزه‌ها به مرور، بر نحوه اجرای برخی از گویندگان رادیو و تلویزیون که با مبانی آواشناسی و سازوکار وقوع فرایندهای آوایی آشنایی ندارند، تأثیر گذاشته و تعمیم‌های نابه‌جایی را در گفتار آنها به وجود آورده است.

البته این مسئله، تنها منحصر به روزگار ما نیست؛ از دهه‌های چهل و پنجاه قرن گذشته که دوران گسترش رادیو و تلویزیون در ایران بود، این نوع آموزه‌ها در میان گویندگان رواج داشته، به‌طوری که در همان دوران دو استاد زبان‌شناسی ایران، باطنی (۱۳۴۹) و میلانیان (۱۳۵۵)، در مقالات خود، نمونه‌هایی از آنها را بازتاب داده و تلاش کرده‌اند در این زمینه روشنگری کنند. اکنون با گذشت بیش از نیم قرن از آن دوران، بسیاری از رویکردهای غیرعلمی گذشته در صداوسیما تغییر کرده و دیدگاه‌های واقع‌بینانه مبتنی بر زبان‌شناسی رواج پیدا کرده است. به‌عنوان نمونه، در یکی از کتاب‌های جدید مربوط به آموزش گویندگی، تلفظ «شنبه» به صورت «شمبه» و تلفظ «هجده» به صورت «هژده» و بسیاری دیگر از فرایندهای آوایی در واژه‌هایی مانند «قنبر»، «سنبل»، «دنباله»، «تلنبار»، «تباکو»، «انبه»، «جنگل»، «اجتماع»، «مجتمع»، «مجتبی»، «وقت»، «بلندترین» و «پنج تومان» تلویحاً پذیرفته شده و نشانه صمیمیت گوینده دانسته شده است. البته، این موارد از طریق تعبیراتی ذوقی مانند «گویندگی ملیح» و «شیرین‌گویی» پذیرفته شده که هنوز با دیدگاه‌های دقیق علمی فاصله دارد. برای مثال، در مورد تلفظ واژه‌های پیشین گفته شده که اگر تمام حرف‌های این واژه‌ها را تفکیک شده (یعنی به صورت دقیق) ادا کردید، تسلط خود را بر واژه‌ها نشان داده‌اید، اما گویندگی ملیحی نکرده‌اید (معینی، ۱۳۹۱: ۱۵۷، ۲۸۵-۲۸۶).

حدود ده سال است که نگارنده، نمونه‌هایی از تلفظ‌های غیرعادی را در برخی از برنامه‌های خبری تلویزیون مشاهده و ثبت کرده است. این نمونه‌ها نشان می‌دهند که هنوز رسوبات باورهای غیرعلمی گذشته در برخی از برنامه‌های امروز رادیو و تلویزیون به چشم می‌خورد. البته، در طول این پژوهش، گاهی این فرضیه هم در ذهن نگارنده مطرح می‌شد

که ممکن است این تلفظ‌ها در اثر دوزبانگی^۱ گویندگان و تداخل^۲ زبان اول و دوم آنها به وجود آمده باشد؛ چرا که برخی از این تلفظ‌ها در لهجه گویشوران زبان‌های محلی ایران نیز رواج دارد. باوجوداین، تداوم این نوع تلفظ‌ها در مدت زمان نسبتاً طولانی انجام پژوهش نشان می‌دهد که این پدیده نمی‌تواند در همه موارد، مربوط به تأثیرپذیری از زبان اول گویندگان باشد، بلکه به احتمال زیاد، از آموزش‌های فن بیان و گویندگی نشأت گرفته است. البته، این دو فرضیه می‌توانند موضوع پژوهش دیگری باشند و در جای خود، بررسی شوند. در پژوهش حاضر، به بررسی این پرسش‌ها پرداختیم که تلفظ دقیق، در چه مواردی ضروری و در چه مواردی اختیاری است. آیا اساساً مقاومت در برابر فرایندهایی مانند همگونی^۳ امکان‌پذیر است و در صورت ممکن بودن، آیا این مقاومت به نتیجه موردنظر، یعنی تلفظ دقیق کلمات منتهی می‌شود. دیگر آنکه، حد و مرز کاربرد فرایندهای آوایی تا کجاست؟ آیا این راه نهایتاً به هرج و مرج در کاربرد زبان منجر نمی‌شود؟ به‌منظور پاسخ به این پرسش‌ها، ابتدا برخی مفاهیم آواشناختی مرتبط به فرایندهای آوایی، به‌ویژه همگونی را معرفی می‌کنیم. سپس، نمونه‌های گردآوری شده از برنامه‌های صداوسیما بررسی شده و در پایان، بر پایه این مباحث، تلاش می‌کنیم به پرسش‌های پیش گفته پاسخ بگوییم.

۲. پیشینه پژوهش

در گام نخست، لازم است با مفهوم جایگاه هدف^۴ آشنا شویم. منظور از جایگاه هدف، وضعیتی آرمانی است که سخنگویان هر زبان هنگام تولید یک آوا سعی دارند به آن دست یابند. به عبارت دیگر، هر آوا یک تلفظ آرمانی دارد که معمولاً زمانی به آن دست می‌یابیم که آن آوا به صورت مجزا و مؤکد ادا شود. زمانی که آوا در مجاورت آواهای دیگر قرار می‌گیرد، اندام‌های گویایی درگیر در تولید آن، تحت تأثیر فشارهایی که آواهای دیگر بر آن وارد می‌کنند، نمی‌توانند به هدف‌های آرمانی خود دست یابند و آوای موردنظر را به شکل دلخواه تولید کنند (مدرسی قوامی، ۱۳۹۴: ۲۷۰؛ بی‌جن‌خان، ۱۳۹۲: ۱۵۲). براین اساس، ویژگی‌های آواهای منفرد و مجزا، با آواهای به کاررفته در بافت کلمه و جمله

1. bilingualism
2. interference
3. assimilation
4. target position

همیشه یکسان نیست و معمولاً بین نحوه تولید آواها به صورت منفرد^۱ با تلفظ آنها در گفتار پیوسته^۲ تفاوت وجود دارد. صورت منفرد، نحوه تلفظ واژه خارج از بافت کلام (همانطور که در واژه‌نامه‌ها ثبت می‌شود) و گفتار پیوسته، نحوه تلفظ واژه در بافت کلام است (مدرسی قوامی، ۱۳۹۴: ۱۵۹ و ۱۹۷).

علاوه بر این، تلفظ یک آوا، بسته به اینکه در کدام جایگاه واژه یا هجا قرار دارد تفاوت می‌کند. اینکه آوایی در اول یا وسط واژه یا هجا باشد و یا در آخر آن، بر روی نحوه تلفظ آن تأثیرگذار است. معمولاً همخوان‌ها در آغاز واژه، پابرجاتر و پایدارتر هستند، اما پایان واژه از جمله مواضع ناپایداری است که انواع فرایندهای واجی در آنجا اتفاق می‌افتد (هایمن^۳، ۱۳۶۸: ۴۴؛ بی‌جن‌خان، ۱۳۸۸: ۲۰۰). در بسیاری از زبان‌های دنیا، همخوان‌های واکدار در جایگاه پایانی کلمه، بیواک می‌شوند (Trask, 2003: 60). به عنوان نمونه، در زبان فارسی، چنانچه همخوان‌های خیشومی در پایان واژه و پیش از سکوت واقع شوند و پیش از آنها یک همخوان بیواک قرار بگیرد، به صورت واکرفته^۴ تلفظ می‌شوند؛ مانند «ختم» [xætm] و «متن» [mætn] (حق‌شناس، ۱۳۵۶: ۱۱۲؛ ثمره، ۱۳۷۸: ۲۵).

بر اساس آنچه گفته شد، کنارهم قرار گرفتن آواها برای ساخت هجاها نیز، بر اساس قواعد خاصی صورت می‌گیرد. به گفته ثمره (۱۳۷۸)، نمی‌توان هر آوایی را به دلخواه در کنار هر آوای دیگری قرار داد، چرا که همنشینی آواها، تابع محدودیت‌هایی است. این محدودیت‌ها در جایگاه‌های مختلف مانند درون هجا، مرز هجا و مرز واژه با یکدیگر فرق دارد: در درون هجا، بیشترین محدودیت تولیدی اعمال می‌شود، این در حالی است که در مرز هجا محدودیت کمتری وجود دارد. در مرز واژه هیچ محدودیتی وجود ندارد و همه آواها می‌توانند به صورت اتفاقی در کنار هم قرار گیرند. جدول (۱) محدودیت‌های همنشینی آواها را در سه جایگاه درون هجا، مرز هجا و مرز واژه در زبان فارسی نمایش می‌دهد.

کم بودن یا نبودن محدودیت‌ها در مرز هجا و مرز واژه باعث همجواری آواهای مختلفی می‌شود که گاه با هم ناسازگارند و در نتیجه، تلفظ آنها سخت می‌شود. از این رو،

1. citation form
2. connected speech
3. Hyman, L. M.
4. devoiced

نظام آوایی هر زبان، از انواع فرایندهای آوایی (مانند همگونی، ناهمگونی^۱، حذف^۲، ادغام^۳ و قلب^۴) برای رفع این ناسازگاری‌ها استفاده می‌کند تا تلفظ واژه‌ها به صورت آسان‌تر انجام گیرد (نمره، ۱۳۷۸: ۱۱۱-۱۱۵).

جدول ۱- نحوه همنشینی خوشه‌های دوهمخوانی در زبان فارسی

جایگاه	خوشه‌های ممکن	محدویت همنشینی
درون هجا (مثل /tt/ در /pett/* «پتت»)	۲۰۵ خوشه	حداکثری
مرز هجا (مثل /nb/ در /ʃænbe/ «شنبه»)	۳۳۱ خوشه	کمتر
مرز واژه (مثل /nr/ در /mæn ræftæm/ «من رفتم»)	۵۲۹ خوشه	صفر

یکی از پرکاربردترین فرایندهای آوایی در زبان‌های دنیا، همگونی است که در تحولات تاریخی زبان نقشی اصلی دارد و در مطالعات زبان‌شناسی تاریخی سهم بسیاری را به خود اختصاص داده است. پاولیک^۵ (۲۰۰۹) مفهوم همگونی را از چندین منظر تحلیلی تقسیم‌بندی کرده و در نهایت، ۶۰ نوع همگونی مختلف را در زبان‌های دنیا شناسایی کرده است.

طی فرایند همگونی، یک واج در یک یا چند مشخصه، به واج دیگر شبیه می‌شود. این فرایند، هم در میان همخوان‌ها اتفاق می‌افتد و هم در میان واکه‌ها، اما با توجه به موضوع بحث، در اینجا تنها به همگونی همخوان‌ها اشاره می‌شود. از آنجا که توصیف همخوان‌ها بر اساس سه مؤلفه جایگاه تولید^۶، شیوه تولید^۷ و واکداری^۸ صورت می‌گیرد، انواع همگونی نیز بر اساس این سه مؤلفه امکان‌پذیر است؛ یعنی همگونی جایگاه تولید، همگونی شیوه تولید و همگونی واکداری. به عبارت دیگر، یک همخوان می‌تواند از این سه جنبه به همخوان دیگر شبیه شود.

1. dissimilation
2. elision
3. fusion
4. metathesis
5. Pavlík, A.
6. place of articulation
7. manner of articulation
8. voicing

گذشته از این، همگونی از نظر جهت تأثیر^۱ ممکن است به دو صورت اصلی روی دهد: (۱) همگونی پس‌رو^۲ که بر اساس آن یک واج بر واج قبل از خود تأثیر می‌گذارد و آن را شبیه خود می‌کند؛ مانند تلفظ کلمه «شنبه» به صورت «شمبه» که در آن واج /b/ با جایگاه تولید دولبی^۳، جایگاه تولید واج قبلی، یعنی /n/ را به دولبی تبدیل می‌کند. به عبارت دیگر، واج اول به واج دوم شبیه می‌شود. (۲) همگونی پیش‌رو^۴ که بر اساس آن یک واج بر واج بعد از خود تأثیر می‌گذارد و آن را شبیه به خود می‌کند؛ مانند تلفظ کلمه «دسته» به صورت «دسه» که در آن واج سایشی /s/، شیوه تولید واج قبلی، یعنی /t/ را نیز به سایشی تبدیل می‌کند. در این مورد، واج دوم به واج اول شبیه می‌شود (کرد زعفرانلو کامبوزیا، ۱۳۹۲: ۱۶۷-۱۷۰؛ مدرسی قوامی، ۱۳۹۴: ۲۷۷-۲۷۸).

البته لازم به ذکر است که در مورد مفهوم همگونی، اختلاف نظرهایی هم وجود دارد؛ از جمله اینکه در بسیاری از موارد، همگون‌سازی به دو آوای مجاور محدود نمی‌شود و به آواهای دور از هم نیز گسترش پیدا می‌کند. به همین دلیل، برخی به جای همگونی ترجیح می‌دهند از اصطلاح خنثی‌تر هم‌تولیدی^۵ استفاده کنند (Roach, 2002: 8). بر این اساس، گاهی هم‌تولیدی، یک فرایند آوایی و همگونی، یک فرایند واجی^۶ قلمداد شده است. در واقع، هرگاه تأثیر آواهای مجاور بر هم به صورت جزئی باشد، این تغییر، هم‌تولیدی محسوب می‌شود و هرگاه این تأثیر منجر به تبدیل یک واج به واج دیگر شود به آن، همگونی گفته می‌شود (علی‌نژاد، ۱۳۹۹: ۸۹).

به اعتقاد روچ^۷ (2012)، وقوع همگونی به دو عامل سرعت گفتار^۸ و سبک^۹ بستگی دارد. همانطور که عوامل اجتماعی^{۱۰} مانند سن، جنسیت، طبقه اجتماعی و سطح سواد گوناگونی‌های زیادی در زبان به وجود می‌آورند، عوامل کنشی^{۱۱} مانند سرعت و سبک

1. direction of the influence
2. regressive
3. bilabial
4. progressive
5. coarticulation
6. phonemic
7. Roach, P.
8. speaking rate
9. style
10. social variables
11. performance variables

نیز، انواع مختلفی از گفتار را رقم می‌زنند: بر اساس عامل سرعت، گفتار به انواع آهسته^۱، دقیق^۲، سریع^۳ و خیلی سریع^۴ و بر اساس عامل سبک به انواع رسمی^۵، غیررسمی^۶، محاوره‌ای^۷ و خودمانی^۸ تقسیم می‌شود. فرایند همگونی بیشتر در گفتار سریع و خودمانی اتفاق می‌افتد و در گفتار آهسته و دقیق کمتر دیده می‌شود (Roach, 2012: 110).

در برخی موارد، اساساً سرعت و سبک گفتار، در وقوع همگونی تأثیری ندارد و از این لحاظ، همگونی‌ها به دو دسته تثبیت‌شده^۹ و تثبیت‌نشده^{۱۰} تقسیم می‌شوند. در برخی از مواردی که همگونی اتفاق می‌افتد، حتی اگر سرعت و سبک گفتار نیز تغییر کند، فقط تلفظ همگون‌شده یک کلمه کاربرد دارد؛ برای مثال، در گفتار فارسی در مورد کلمه «چهار»، همیشه تلفظ همگون‌شده آن یعنی [čahar] به کار می‌رود و صورت همگون‌نشده آن یعنی /čæhar/ اصلاً کاربردی ندارد. به عبارت دیگر، سرعت و سبک گفتار هیچ تأثیری در تلفظ آن ندارد. به این نوع همگونی، همگونی تثبیت‌شده می‌گویند. در مقابل، در نوع دیگری از همگونی، هم تلفظ همگون‌شده و هم تلفظ همگون‌نشده یک واژه در کنار هم به کار برده می‌شوند و کاربرد هر کدام از آنها به عواملی مثل سبک یا سرعت گفتار بستگی دارد. به عنوان نمونه، در زبان فارسی در مورد کلماتی مانند «هجده»، بسته به سبک گفتار، سه تلفظ [hejdah]، [heždah] و [hiždah] می‌توانند در کنار هم به کار روند که به این نوع همگونی، همگونی تثبیت‌نشده گفته می‌شود (Pavlik, 2009: 7؛ جم، ۱۳۹۴: ۱۲۷-۱۲۸).

با تشریح این مفاهیم، زمینه‌ای فراهم شد تا ببینیم سرعت و سبک گفتار چگونه بر تلفظ گویندگان برنامه‌های رادیو و تلویزیون تأثیر می‌گذارد و در هر کدام از این برنامه‌ها، گویندگان چگونه با فرایندهای آوایی مواجه می‌شوند.

1. slow
2. careful
3. rapid
4. very rapid
5. formal
6. informal
7. colloquial
8. casual
9. variable
10. stable

۳. روش

روش پژوهش، به صورت اسنادی و شیوه تحلیل داده‌ها به صورت تحلیل محتوای کیفی است. همانطور که در مقدمه اشاره شد، مقاومت در برابر فرایندهای آوایی، پدیده‌ای است که کم و بیش در برخی از برنامه‌های صداوسیما وجود دارد. نگارنده از زمانی که به این پدیده آگاهی پیدا کرد، نمونه‌های بسیاری از موارد رخداد آن را، هم در برنامه‌های رادیو و هم در تلویزیون شاهد بوده است. حتی در برخی برنامه‌های شبکه‌های فارسی زبان خارج از کشور نیز این پدیده مشاهده شده است. با وجود این، به دلیل ملاحظات روش‌شناختی و محدودیت‌های حجم پژوهش، در این مقاله تنها به نمونه‌هایی از برنامه‌های خبری شبکه‌های سراسری تلویزیون ایران پرداخته‌ایم.

۴. یافته‌ها

بر اساس یک فرایند آوایی در زبان فارسی، زمانی که دو آوای /fz/ در کنار هم قرار می‌گیرند (در کلماتی مانند افزایش، افزود^۱، نرم‌افزار، سخت‌افزار، حفظ و لفظ)، آوای /z/ به دلیل همگونی با همخوان بیواک /f/ دچار واکرفتگی^۲ می‌شود و به همتای بیواک خود (/s/) شبیه می‌شود. در نتیجه، این کلمات به صورت [nærm]، [æfzud]، [æfzayeš]، [æfzar]، [sæxt æfzar]، [hefz] و [læfz] تلفظ می‌شوند. برخی از گویندگان رادیو و تلویزیون تحت تأثیر آموزه‌های اشاره شده در بخش مقدمه، تصور می‌کنند این تلفظ‌ها نادرست هستند و بنابراین، تلاش می‌کنند از رخداد این فرایند جلوگیری کنند و آوای /z/ را همچنان به همان صورت اصلی خود حفظ کنند. آنچه در عمل رخ می‌دهد، همگونی دیگری است که به صورت ناخواسته، منجر به تبدیل آوای پیش از آن، یعنی /f/ به /v/ می‌شود. در نتیجه، کلمات پیش گفته به صورت [ævzar]، [ævzud]، [ævzayeš]، [nærm]، [sæxt ævzar]، [hevz] و [lævz] تلفظ می‌شوند (این تلفظ‌ها، در سال‌های گذشته در این برنامه‌ها شنیده شده است^۳: خبر شبکه دو، ۹۰/۳/۲۳: ۲۰/۴۷؛ خبر شبکه یک، ۹۱/۱۰/۲۷: ۱۹/۲۱؛ خبر شبکه یک، ۹۳/۴/۱۱: ۲۱/۱۵؛ خبر شبکه دو، ۹۳/۴/۲۳: ۹۳/۴/۲۳).

۱. همینطور تمامی واژه‌های مشتق از فعل افزودن مانند توان‌افزا و روزافزون.

2. devoicing

۳. در این ارجاع‌دهی، مشخصات ذکر شده به ترتیب عبارت‌اند از نام برنامه و شبکه، تاریخ پخش: ساعت پخش.

۲۰/۵۳؛ خبر شبکه یک، ۹۷/۱/۲۴: ۱۴؛ خبر شبکه یک، ۹۸/۸/۱۶: ۱۴؛ خبر شبکه یک، ۱۴/۲۴: ۱۴۰۰/۰۹/۲۰.

گاهی هم در یک برنامه چندگانگی در تلفظ وجود داشته است. به عنوان نمونه، در برنامه خبر شبکه یک در تاریخ ۹۹/۴/۱۲ ساعت ۱۴/۱۵، دو نفر از عوامل آن با فاصله کمی از یکدیگر، کلمه «افزایش» را به دو صورت متفاوت تلفظ کردند: گوینده برنامه، این کلمه را به صورت [æfzayeš] و کمی بعد از او، گزارشگر همان برنامه، آن را به صورت [ævzayeš] بیان کرد. همینطور، در خبر شبکه دو در تاریخ ۱۴۰۰/۹/۱ ساعت ۲۰/۳۳، گوینده برنامه، ابتدا این کلمه را به صورت [æfzayeš] و کمی بعد از آن در ساعت ۲۰/۴۳، آن را به صورت [ævzayeš] تلفظ کرد.

از آنجا که خوشه /fz/ از دو عضو متفاوت به لحاظ واک تشکیل شده، برخی از سخنگویان زبان فارسی با گسترش مشخصه [- واک] از /f/ به /z/، آن را به صورت [fz] تلفظ می کنند و برخی دیگر با گسترش مشخصه [+ واک] از /z/ به /f/، آن را به صورت [vz] تلفظ می کنند. این مسئله نشان می دهد که در زبان فارسی، داشتن دو ارزش مشخصه ای متفاوت برای توالی خوشه های سایشی، نامطلوب است و سخنگویان این زبان برای اجتناب از این توالی، از دو راهکار متفاوت بهره می گیرند.

علاوه بر این، بر اساس یک قاعده واجی دیگر، وقتی که دو آوای /zf/ (در کلماتی مانند «حذف») در کنار هم قرار می گیرند، این بار نیز آوای /z/ دچار همگونی می شود و جهت هماهنگی با آوای بیواک قبلی، به صورت واک گرفته تولید می شود؛ به عنوان مثال، کلمه «حذف» به صورت [hæzf] تلفظ می شود. در این مورد نیز، برخی از گویندگان رادیو و تلویزیون تلاش می کنند که مانع از رخداد این همگونی شوند و آوای /z/ را به همان صورت اصلی تلفظ کنند. نتیجه آن می شود که این کلمه به صورت [hæzv] تلفظ می شود. در اینجا نیز، توالی /zf/ همانند مورد قبلی، از محدودیت عدم تطابق ارزش مشخصه [واک] تخلفی کرده و در نتیجه، سخنگویان زبان فارسی برای اجتناب از آن، یا هر دو عضو این خوشه را واکدار می کنند یا بیواک.

همچنین، روندی مشابه در برخی از برنامه ها، در تلفظ کلمه «اخذ» /æxz/ مشاهده شده، به گونه ای که این کلمه به صورت [æqz] تولید می شود. در این مورد نیز، برخی از گویندگان با صرف انرژی زیاد تلاش کرده اند این کلمه را به صورتی تلفظ کنند که آوای

آخر آن واکرفته نشود، ولی در عمل، آوای ماقبل از آن، یعنی /x/ به [q] تبدیل شده و در واقع، کلمه «اخذ»، به جای [ʔæxz] به صورت [ʔæqz] در می آید (این تلفظ در این برنامه‌ها شنیده شده است: خبر شبکه یک، ۹۸/۹/۱۸: ساعت ۱۴/۱۷؛ شبکه خبر، ۱۴۰۰/۰۸/۱۲: ۱۳/۱۵؛ شبکه خبر، ۱۴۰۱/۱/۲: ۱۰/۷). در اینجا نیز، با محدودیت پیش گفته سروکار داریم؛ به عبارت دیگر، چون توالی دو همخوان سایشی با ارزش‌های متفاوت برای مشخصه [واک] مجاز نیست، همخوان /x/ به همتای واکدار خود یعنی [q] تبدیل می‌شود.

نمونه دیگری از این نوع تلفظ در مورد کلمه «تکذیب» /tækzib/ شنیده شده است که در آن، دو آوای /kz/ در کنار هم قرار گرفته‌اند. در اینجا هم بر اساس قاعده، انتظار می‌رود این کلمه به صورت [tækzib] ادا شود، اما تلاش‌گوینده برای تلفظ دقیق صدای /z/ باعث می‌شود که این کلمه به صورت [tægzib] تلفظ شود (این تلفظ در این برنامه‌ها شنیده شده است: خبر شبکه دو، ۹۲/۱۰/۱۱: ۲۰/۴۶؛ خبر شبکه دو، ۹۳/۶/۹: ۲۰/۵۲؛ خبر شبکه دو، ۹۶/۱/۱۸: ۲۰/۳۵؛ خبر شبکه دو، ۹۹/۹/۲۳: ۲۰/۳۵).

باتوجه به اینکه در همه این خوشه‌های دوهمخوانی، بین دو امکان واکرفتگی یا واکدارشدگی دو همخوان قرار داریم، لازم است مشخص شود که از نظر آواشناختی، انتخاب کدام یک ارجحیت دارد. ثمره (۱۳۷۸) در پژوهش خود، کلیه خوشه‌های دوسایشی ممکن در زبان فارسی را بررسی کرده و به این نتایج رسیده است:

در خوشه‌های دوسایشی (مانند /zf/، /fz/ و /xz/) گرایش شدیدی به بیواکی وجود دارد، به طوری که میزان واکدارها در مقایسه با بیواک‌ها، ۲ به ۱۰ است؛ یعنی در کل واژگان زبان فارسی فقط ۲ خوشه دوسایشی وجود دارد که هر دو عضو آنها واکدارند، در حالی که در مقابل، ۱۰ خوشه وجود دارد که هر دو عضو آنها بیواک هستند. از نظر تلفظ نیز، آسان‌ترین خوشه‌های دوسایشی، خوشه‌های بیواک هستند و پس از آن، خوشه‌های نیم‌واکدار (یک عضو واکدار و یک عضو بیواک) قرار دارند. در بین خوشه‌های نیم‌واکدار هم، اگر عضو اول آنها واکدار باشد، این عضو تحت تأثیر عضو بیواک، واک خود را از دست می‌دهد. همچنین، اگر عضو دوم آنها واکدار باشد، به دلیل قراردادن در موضع پایانی، واک آن ضعیف می‌شود و یا کاملاً از بین می‌رود (ثمره،

۱۳۷۸: ۱۲۳). بنابراین، در کلماتی مانند /hæzf/، /hefz/ و /?æxz/ طبیعی‌ترین است که عضو واکدار یعنی /z/ به صورت واکرفته [z̥] تلفظ شود.

جدول ۲- فرایند همگونی در خوشه‌های دوهمخوانی

نوع خوشه	مثال	واکرفتنی	واکدارشدگی
دوسایشی: /fz/، /zf/ و /xz/	حذف، حفظ، اخذ	[hæzf]، [hefz]، [?æxz]	[hæzv]، [hevz]، [?æqz]

۵. بحث و نتیجه‌گیری

همانطور که در پیشینه پژوهش گفته شد، فرایند همگونی بیشتر در گفتار سریع و سبک غیررسمی اتفاق می‌افتد. بنابراین، برای مشخص شدن موضوع ابتدا باید روشن شود که در چه مواقعی چنین سبک و سرعتی در برنامه‌های رادیو و تلویزیون کاربرد پیدا می‌کند. از دیرباز، معمولاً برنامه‌های رادیو و تلویزیون را از نظر رویکرد به سه دسته اطلاعاتی^۱، آموزشی^۲ و سرگرمی^۳ تقسیم کرده‌اند. براین اساس، روچ (2012: 166) معتقد است که بین سبک رسمی برنامه‌های خبری و سبک خودمانی برنامه‌های گفتگو محور و مسابقه، تفاوت بسیار زیادی وجود دارد. مطابق این تقسیم‌بندی، زبان برنامه‌های اطلاعاتی و آموزشی به سبک رسمی^۴ و زبان برنامه‌های سرگرمی به سبک خودمانی^۵ است، اما مسئله نحوه تلفظ به همین سادگی و با این تقسیم‌بندی کلی به نتیجه نمی‌رسد؛ چرا که مدت‌هاست که در رسانه‌های دنیا، مرز بین این انواع در هم آمیخته شده و از تلفیق آنها، برنامه‌هایی ترکیبی با موضوعاتی مانند اطلاعاتی - سرگرمی^۶ و آموزشی - سرگرمی^۷ به وجود آمده است. هدف دست‌اندرکاران رسانه‌ها از تولید این دسته از برنامه‌ها این است که برنامه‌های اطلاعاتی و آموزشی در کنار خبررسانی و آموزش که معمولاً خشک و خسته‌کننده هستند،

-
1. information
 2. education
 3. entertainment
 4. formal
 5. casual
 6. infotainment
 7. edutainment

از جنبه‌های سرگرم‌کننده هم برخوردار باشند و به این صورت، مخاطب برای تماشای آنها انگیزه بیشتری پیدا کند.

براین اساس، در دنیای امروز دو سبک خبرنگاری رواج دارد: سخت‌خبر^۱ و نرم‌خبر^۲ (شکرخواه، ۱۳۸۷: ۲۵). در گذشته، روال معمول در شبکه‌های رادیو و تلویزیونی دنیا این بود که برنامه‌های خبری به صورت خشک و جدی اجرا شوند، اما در حال حاضر، بسیاری از شبکه‌های دنیا در کنار بخش‌های رسمی خبری، بخش‌های جدیدی ابداع کرده‌اند که خبرها در آنها به سبک غیرجدی و محاوره‌ای ارائه می‌شوند. به این ترتیب، اجرای خبر در برنامه‌هایی مانند خبر بیست و سی در شبکه ۲ تلویزیون ایران، با بخش‌های دیگر خبری متفاوت است. در این برنامه‌ها، مطالب به سبک «نرم‌خبر» ارائه می‌شوند. همچنین، گاهی برخی بخش‌های خبری به جای خبرخوانی یک‌نفره، در قالب گفتگوی دو یا چند گوینده با یکدیگر اجرا می‌شود. در این سبک خبری، به جای زبان خشک و کلیشه‌ای، بیشتر از زبان غیررسمی همراه با چاشنی طنز و سرگرمی استفاده می‌شود و در نتیجه، سرعت و ریتم اجرای خبر در این نوع برنامه‌ها، با برنامه‌های معمولی خبر متفاوت است (برای اطلاع بیشتر از ویژگی‌های «نرم‌خبر» رجوع شود به: شکرخواه، ۱۳۸۷: ۲۵-۳۱).

علاوه بر این، کارگوینده خبر همیشه صرفاً روخوانی متن نیست، بلکه او در کنار قرائت متون مکتوب لازم است گاهی گفتگوهایی هم با گزارشگران، کارشناسان یا مسئولان داشته باشد. همچنین، در بسیاری از شبکه‌های خبری دنیا، برخی از گویندگان در کنار گویندگی، کار گزارشگری هم انجام می‌دهند؛ یعنی یک فرد ممکن است در طول هفته، به تناوب چند روز گوینده و چند روز گزارشگر باشد. در این دو وضعیت، یعنی «گفتگو» و «گزارشگری»، معمولاً گفتار سریع کاربرد پیدا می‌کند. براین اساس، نمی‌توان انتظار داشت که تلفظ در چنین برنامه‌هایی دقیق و شمرده باشد.

می‌دانیم که زبان پدیده‌ای یکدست و یکپارچه نیست و متناسب با موضوع و موقعیت و مخاطب، هزار چهره دارد. بر همین اساس، به گفته کریستال^۳ (1987: 392)، چیزی به عنوان زبان واحد یکپارچه رادیو تلویزیونی وجود ندارد. زمانی تصور می‌کردیم که بر

1. hard news
2. soft news
3. Crystal, D.

اساس ویژگی‌های کلی هر برنامه می‌توانیم در مورد زبان و نحوه تلفظ در آن تصمیم بگیریم، ولی این کار در عمل امکان‌پذیر نیست. آمیختگی این ویژگی‌ها و پیدایش گوناگونی‌های روزافزون در طراحی برنامه‌ها باعث شده که این الگو، کارآمدی خود را در تعیین زبان برنامه‌ها از دست بدهد. بنابراین، در مورد برنامه‌های خبری نمی‌توان حکم کلی صادر کرد و همه آنها را از نظر زبانی یکسان دانست؛ چرا که نوع اجرا در هر برنامه خبری، بسته به ویژگی خاص هر کدام فرق دارد.

سرعت و سبک گفتار در رادیو و تلویزیون، جنبه پیوستاری^۱ دارد و از بیشترین سرعت (مانند گزارش ورزشی و نمایش طنز) تا کمترین سرعت (مانند شعرخوانی و قرائت قرآن) در آن به چشم می‌خورد و برنامه‌های خبری تقریباً در میانه این پیوستار قرار می‌گیرند. به همین دلیل، در پژوهش حاضر، به بخش میانی این پیوستار پرداخته‌ایم، چون تکلیف ابتدا و انتهای این پیوستار تقریباً روشن است: در ابتدای این پیوستار که شامل برنامه‌هایی مانند گزارش ورزشی و نمایش طنز می‌شود، انواع فرایندهای آوایی می‌توانند رخ دهند؛ مثل کاربرد «قفل» به جای «قفل» و «شیش» به جای «شش». همچنین، در انتهای این پیوستار که برنامه‌هایی مانند شعرخوانی و قرائت قرآن را دربر می‌گیرد، تلفظ دقیق بیشتر کاربرد پیدا می‌کند.

آموزش‌دهندگان فن بیان و گویندگی بر تلفظ دقیق در هر موقعیت و در هر برنامه‌ای اصرار دارند، اما زبان‌شناسان این نوع تلفظ را فقط به موارد خاصی محدود می‌دانند و در بیشتر مواقع، تلفظ طبیعی را توصیه می‌کنند. تلفظ طبیعی بر اساس تعریف میلانیان (۱۳۸۴)، تلفظی است که سخنگویان هر زبان، آن را به صورت خودکار و ناخودآگاه به کار می‌برند. اگر به جای آنچه واقعاً در زبان به کار می‌رود، تلفظی را به کار ببریم که فکر می‌کنیم درست‌تر است، آن تلفظ، درواقع تصنعی و ساختگی محسوب می‌شود (میلانیان، ۱۳۸۴: ۵۵۱-۵۵۲). بر اساس این بررسی، رعایت تلفظ دقیق، در این چهار مورد یعنی تداخل با کلمات هم‌آوا^۲، قرائت متون ادبی، قرائت متون مقدس و اصطلاحات و اسامی خاص، ضروری است، ولی در بقیه موارد، بسته به سرعت و سبک گفتار باید تلفظ طبیعی را مبنا قرار داد.

به اعتقاد زبان‌شناسان، هر آوایی تعدادی مشخصه اصلی و تعدادی مشخصه فرعی دارد. رعایت مشخصه‌های فرعی صداها هم، همانند مشخصه‌های اصلی آنها ضروری است و

1. continuum

2. homophone

درواقع، جزو تلفظ طبیعی هر کلمه است که اگر کسی آنها را رعایت نکند، انگار آن کلمه را غیرطبیعی تلفظ کرده است (مشکوه‌الدینی، ۱۳۸۸: ۱۳۰ و ۱۵۹؛ ثمره، ۱۳۷۸: ۲۹). اتفاقاً این تفاوتی است که بین گفتار انسان با گفتار ماشینی^۱ وجود دارد. به گفته روچ (2012)، زمانی که دانشمندان ماشینی طراحی کردند که بتواند گفتار انسان را تولید کند، آنها متوجه شدند که کیفیت گفتار ماشینی گاهی آنچنان غیرطبیعی می‌شود که عملاً فهم کلام را مشکل می‌کند. تفاوت مهمی که بین گفتار ماشینی با گفتار طبیعی وجود داشت این بود که این دستگاه نمی‌دانست در چه مواردی ممکن است همجواری آواها منجر به تغییر تلفظ یک کلمه شود (Roach, 2012: 107).

فرایند همگونی پدیده‌ای طبیعی است که به صورت خودکار و ناخودآگاه و مستقل از اراده سخنگویان اتفاق می‌افتد و هر نوع مقاومتی برای تغییر این روند، بر خلاف نظام آوایی زبان و تلاشی زائد است. کسانی که اصرار دارند در مقابل این روند مقاومت کنند، در واقع، به کلام خود حالت تصنعی و ساختگی می‌دهند که به ایجاد ارتباط که هدف اصلی از ساخت هر برنامه است لطمه می‌زند. باوجوداین، در برخی موارد، اگر بر تلفظ دقیق اصرار کنیم شاید با کمی تلاش به نتیجه برسیم؛ مثلاً اگر بخواهیم کلمه «بازتاب» را که تلفظ طبیعی آن [bæztab] است به صورت دقیق و شمرده، یعنی /bæztab/ تلفظ کنیم، این تلاش به هر حال با کمی دقت امکان‌پذیر است، ولی گاهی اصرار بر تلفظ دقیق با وجود تلاش و زحمت زیاد، در عمل به نتیجه موردنظر منتهی نمی‌شود؛ مثلاً کلمه [hæzfv] به [hæzfv] یا کلمه [hefv] به [hefv] تبدیل می‌شود. در این موارد، درواقع، از رخداد همگونی جلوگیری نشده؛ بلکه تنها محل وقوع همگونی عوض شده و همگونی پیشرو به پسرو و یا همگونی پسرو به پیشرو تبدیل شده است.

جدول ۳- تبدیل همگونی پیشرو به پسرو و بالعکس

نوع خوشه	مثال	پیشرو	پسرو
دوسایشی: /zf/	حذف /hæzf/	[hæzv]	[hæzfv] →
دوسایشی: /fz/	حفظ /hefv/	[hefv] ←	[hefv]
دوسایشی: /xz/	اخذ /?æxz/	[?æxz] ←	[?æqz]
انفجاری - سایشی: /kz/	تکذیب /tækzib/	[tækzib] ←	[tægzib]

سایشی - انفجاری: /zk/	مذکور /mazkur/	[mazgur]	→ [mazkur]
-----------------------	----------------	----------	------------

در بخش مقدمه، مطرح شد که بر اساس باور برخی از نویسندگان ایرانی مانند خرمشاهی (۱۳۹۸)، وقوع فرایندهای آوایی به عنوان سهل انگاری دسته جمعی فارسی زبانان قلمداد شده است. در این مورد باید گفت که این نوع باورها تنها مختص به جامعه ما نیست و به گفته روچ (2012)، در تمام جوامع و فرهنگ‌ها وجود دارد. به عنوان نمونه، در جوامع انگلیسی زبان نیز معمولاً نسل‌های قدیمی، گفتار جوانان را که با انواع فرایندهای آوایی از جمله انواع حذف، همراه است به عنوان گفتار سهل انگارانه^۱ و شلخته^۲ توصیف می کردند (Roach, 2012: 165). این در حالی است که زبان‌شناسان این نوع تغییرات را نه از روی تنبلی و شلختگی مردم، بلکه روندی طبیعی تلقی می کنند که اگر کسی آنها را به کار نگیرد گفتارش خشک و تصنعی می شود. زبان‌شناسان سعی می کنند دلایل این تغییرات را کشف کنند و به صورت علمی، به تحلیل آنها بپردازند؛ مثلاً به جای آن که این تغییرات را نتیجه تنبلی مردم بدانند، آن را روشی برای بیان معنا با زحمت کمتر یا کم کوشی^۳ می دانند (Ladefoged & Johnson, 2011: 111).

به گفته هال^۴ (۱۳۶۳)، توصیه طرفداران زبان اصیل و پاک^۵ در آمریکا هم در قرن بیستم این بود که «تمام حروف را دقیق تلفظ کنید و آواها را درهم نیامیزید و گرنه منظور شما فهمیده نمی شود». این در حالی است که به اعتقاد آواشناسان، زمانی که آواهای مختلف در هم آمیخته می شوند، از نظر ادراکی تشخیص آواهای پس و پیش آنها آسانتر است. زمان تولید همخوان‌ها اغلب به حدی کوتاه است که به سرعت از دایره ادراک ما محو می شوند. اگر ردپا یا سرنخی که همخوان‌ها در واژه‌های قبل و بعد خود باقی می گذارند وجود نداشته باشد، درک همخوان تلفظ شده به راحتی صورت نمی پذیرد. به عبارت دیگر، شنونده معمولاً برای تشخیص همخوان‌ها از تأثیراتی که آنها روی واژه‌های مجاور خود می گذارند کمک می گیرد. بنابراین، اگر به توصیه طرفداران زبان پاک که می گویند

-
1. careless
 2. sloppy
 3. least effort
 4. Hall, R.
 5. pure language

«آواها را مجزا از هم تلفظ کنید» عمل کنیم، نه تنها منظور گوینده بهتر فهمیده نمی‌شود، بلکه برعکس، از سرعت تفهیم و تفهم کاسته خواهد شد (هال، ۱۳۶۳: ۸۶-۸۷). در پایان، ممکن است این پرسش پیش آید که حد و مرز کاربرد فرایندهای آوایی تا کجاست. آیا رعایت نکردن تلفظ دقیق کلمات نهایتاً به هرج و مرج در کاربرد زبان منجر نمی‌شود؟ در اینجا، تلاش می‌کنیم به این پرسش با استفاده از نکته‌ای که لده فوگد و جانسون^۱ (2011) مطرح کرده‌اند پاسخ دهیم: به اعتقاد زبان‌شناسان، دو نیرو در درون زبان وجود دارد: یک نیرو از طرف گویندگان زبان اعمال می‌شود و نیروی دیگر، از طرف شنوندگان. گویندگان تمایل دارند منظورشان را با کمترین زحمت به دیگران منتقل کنند. به همین دلیل، آنها به جز در مواردی محدود، سعی می‌کنند با استفاده از انواع فرایندهای آوایی (مانند همگونی و حذف)، تفاوت بین آواها را به حداقل برسانند. این رخداد طبق اصلی به نام حداکثر آسانی تلفظ^۲ انجام می‌گیرد. البته، رخداد این تغییرات در تمامی موارد ممکن نیست، چون لازم است شنونده نیز در نظر گرفته شود و وی با کمترین زحمت منظور گوینده را درک کند. از منظر ادراکی، آواهایی که در معنای یک کلمه تأثیرگذار هستند باید به اندازه کافی متمایز از هم ادا شوند. به این نیرو اصل حداکثر تفاوت ادراکی^۳ اطلاق می‌شود. زبان‌ها تلاش می‌کنند همواره بین این دو نیرو تعادل و توازن ایجاد کنند (Ladefoged & Johnson, 2011: 284-286).

در پژوهش حاضر، به این موضوع پرداخته شد که در برنامه‌های رادیو و تلویزیون، در چه مواقعی لازم است از تلفظ طبیعی بهره ببریم. البته همانطور که پیش از این اشاره کردیم، در برخی مواقع، استفاده از تلفظ دقیق نیز در برنامه‌های رادیو و تلویزیون ضرورت پیدا می‌کند، از جمله در چهار مورد: تداخل با کلمات هم‌آوا، قرائت متون ادبی، قرائت متون مقدس و اصطلاحات و اسامی خاص. در این مجال، فرصت پرداختن به جزئیات این موارد وجود ندارد. امید است در پژوهش‌های آتی به این موضوع نیز پرداخته شود.

1. Ladefoged, P., & Johnson, K.

2. maximum of ease of articulation

3. maximum of perceptual separation

تعارض منافع

تعارض منافع ندارم.

ORCID

Mohammad
Zakeri

Saleh

<https://orcid.org/0009-0001-8428-3911>

منابع

- باطنی، محمدرضا. (دوم دی ۱۳۴۹). رادیو و تلویزیون، قیم‌های دوگانه زبان فارسی. *روزنامه اطلاعات*.
- بی‌جن‌خان، محمود. (۱۳۸۸). *واج‌شناسی: نظریه بهیئگی (چاپ دوم با اصلاحات)*. تهران: انتشارات سمت.
- بی‌جن‌خان، محمود. (۱۳۹۲). *نظام آوایی زبان فارسی*. تهران: انتشارات سمت.
- ثمره، یدالله. (۱۳۷۸). *آواشناسی زبان فارسی (آواها و ساخت آوایی هجا) (ویراست دوم)*. تهران: مرکز نشر دانشگاهی.
- جم، بشیر. (۱۳۹۴). *فرهنگ توصیفی فرایندهای واجی*. تهران: مرکز نشر دانشگاهی.
- حق‌شناس، علی محمد (۱۳۵۶). *آواشناسی*. تهران: انتشارات آگاه.
- خرم‌شاهی، بهاء‌الدین. (۱۳۹۸). *از واژه تا فرهنگ*. تهران: نشر ناهید.
- شکرخواه، یونس. (۱۳۸۷). *خبرنویسی مدرن (چاپ سوم)*. تهران: انتشارات خجسته.
- شیدا، حسن. (۱۳۷۶). *هنر گویندگی*. تهران: انتشارات یادواره اسدی و فرهنگستان یادواره.
- قاسمی، حمید. (۱۳۸۳). *مبانی گویندگی و گویندگی خبر*. تهران: انتشارات بامداد کتاب.
- علی‌نژاد، بتول. (۱۳۹۹). *مبانی واج‌شناسی (چاپ دوم)*. اصفهان: انتشارات دانشگاه اصفهان.
- کرد زعفرانلو کامبوزیا، عالیه. (۱۳۹۲). *واج‌شناسی: رویکردهای قاعده بنیاد (چاپ پنجم)*. تهران: انتشارات سمت.
- مدرسی قوامی، گلناز. (۱۳۹۲). *آواشناسی: بررسی علمی گفتار*. تهران: انتشارات سمت.
- مدرسی قوامی، گلناز. (۱۳۹۴). *فرهنگ توصیفی آواشناسی و واج‌شناسی*. تهران: انتشارات علمی.
- مشکوه‌الدینی، مهدی. (۱۳۸۸). *ساخت آوایی زبان (چاپ ششم)*. مشهد: دانشگاه فردوسی مشهد.
- معینی، علیرضا. (۱۳۹۱). *تربیت صدا و گویندگی*. تهران: اداره کل پژوهش‌های رادیو.
- میلانیان، هرمز. (۱۳۵۵). *درست و غلط در زبان از دیدگاه زبان‌شناسی*. *مجله فرهنگ و زندگی*، ۸ (۲۱ و ۲۲)، ۴۷-۳۰.

میلانیان، هرمز. (۱۳۸۴). تلفظ طبیعی در رادیو، زبان و رسانه، با گرایش به زبان فارسی و رادیو. مجموعه مقالات هم‌اندیشی زبان و رسانه، به کوشش محمد پروری (۵۴۹-۵۶۰). تهران: تحقیق و توسعه رادیو.

نجفی، ابوالحسن. (۱۳۷۰). غلط‌نویسیم (فرهنگ دشواری‌های زبان فارسی)، (چاپ سوم). تهران: مرکز نشر دانشگاهی.

هال، رابرت. (۱۳۶۳). زبان و زبان‌شناسی (ترجمه محمدرضا باطنی)، (چاپ دوم). تهران: امیرکبیر
هایمن، لاری، ام. (۱۳۶۸). نظام آوایی زبان (ترجمه یدالله ثمره). تهران: فرهنگ معاصر.

References

- Alinezhad, B. (2020). Basics of Phonology. (2nd Ed.). Esfahan: Esfahan University Press. [In Persian]
- Batani, M. R. (1970, January 2). Radio and television, the dual guardians of the Persian language. Ettela'at Newspaper. [In Persian]
- Bijan Khan, M. (2009) Phonology: The Theory of Optimism (2nd ed.) (with corrections). Tehran: Samt Publications. [In Persian]
- Bijan Khan, M. (2012). The Phonetic System of Persian Language. Tehran: Samt Publications. [In Persian]
- Crystal, D. (1989). The Cambridge Encyclopedia of Language. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ghasemi, H. (2004) Basics of Announcing and News Reading. Tehran: Bamdad Ketab Publications. [In Persian]
- Haghshenas, A. M. (1977). Phonetics, Tehran: Agah Publications. [In Persian]
- Hall, R. (1985). Linguistics and Your Language (M. R. Batani, Trans.) (2nd ed.). Tehran: Amir Kabir Publications. [In Persian]
- Hyman, L. M. (1989). Phonetic System of Language (Y. Samareh, Trans.). Tehran: Farhang Mo'aser Publications. [In Persian]
- Jam, B. (2015) Descriptive Dictionary of Phonological Processes. Tehran: Markaz-e Nashr-e Daneshgahi. [In Persian]
- Khorramshahi, B. (2019) From Words to Culture. Tehran: Nahid Publishing. [In Persian]
- Kurd-e Zafaranlu Kambuzia, A. (2013) Phonology: Rule-Based Approaches (5th ed.). Tehran: Samt Publications. [In Persian]
- Ladefoged, P. & Johnson, K. (2011). A Course in Phonetics (6th ed.). Wadsworth: Cengage Learning.

- Meshkatuddini, M. (2009). *Phonetic Structure of Language* (6th ed.). Mashhad: Ferdowsi University of Mashhad. [In Persian]
- Milanian, H. (1976). Correct and incorrect in language from the perspective of linguistics. *Farhang-o Zaban Magazine*, 8(21-22), 47-30. [In Persian]
- Milanian, H. (2005). Natural pronunciation in radio, language and media, with a focus on Persian language and radio. In M. Parvari (Ed.), *Proceedings of language and media* (pp.549-560) Tehran: Radio research and development. [In Persian]
- Modarresi Ghavami, G. (2013). *Phonetics: A Scientific Study of Speech*. Tehran: Samt Publications. [In Persian]
- Modarresi Ghavami, G. (2015). *Descriptive Dictionary of Phonetics and Phonology*. Tehran: Scientific Publications. [In Persian]
- Moeini, A. (2012). *Voice Training and Announcing*. Tehran: General Directorate of Radio Researches. [In Persian]
- Najafi, A. (1991). *Don't Write Wrong (Dictionary of Persian Language Difficulties)* (3rd ed.). Tehran: Nashr-e Daneshgahi Publishing. [In Persian]
- Pavlik, A. (2009). A typology of assimilations. *SKASE Journal of theoretical linguistics*, 6(1), 2-26. Available on: http://www.skase.sk/Volumes/JTL13/pdf_doc/01.pdf. ISSN 1339-782X.
- Roach, P. (2002) *A Little Encyclopedia of Phonetics*, UK: University of Reading.
- Roach, P. (2012). *English Phonetics and Phonology: A Practical Course* (4th ed.). Cambridge: Cambridge University Press.
- Shokrkah, Y. (2008). *Modern News Writing* (3rd ed.). Tehran: Khojasteh Publications. [In Persian]
- Samareh, Y. (1999). *Phonetics of the Persian Language (Sounds and Phonetic Structure of Syllables)* (2nd ed.). Tehran: Nashr-e Daneshgahi Publishing. [In Persian]
- Sheyda, H. (1997). *The Art of Announcing.*, Tehran: Yadavareh Asadi and Farhangestan Yadavareh Publications. [In Persian]
- Trask, R. L. (2003) *Historical Linguistics*. London: Arnold.

استناد به این مقاله: ذاکری، محمد صالح. (۱۴۰۳). چالش «تلفظ دقیق» با «تلفظ طبیعی» در برنامه‌های رادیو و

تلویزیون. *علم زبان*، ۱۱ (۲۰)، ۲۱۱-۲۳۴. doi: 10.22054/ls.2024.78864.1634

Language Science is licensed under a Creative Commons Attribution-Noncommercial 4.0 International License.